

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות.

תצא חלק כד שיחה ד.

פרשתינו כה, א-ב. כִּי־הִגָּה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנָגְשׁוּ אֶל־הַמְשַׁפֵּט וּשְׁפָטוּם וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע: וְהִגָּה אִם־בֶּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִקְהוּ לַפְּנֵי כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

כי יהיה ריב. סופם להיות נגשים אל המשפט. אמר מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם ללוט לפרש מן הצדיק? הני אומר זו מריבה: **והרשיעו את הרשע.** יכול כל המתחבין בדין לוקין, תלמוד לומר — **והיה אם בן הכות הרשע.** פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה. ומי הוא הלוקה? למד מן הענין, "לא תחסם שור בדישו" — לאו שלא נפק לעשה (עי' ספרי; מכות י"ג):

ספרי עה"פ. (כה א) כי יהיה ריב בין אנשים, אין שלום יוצא מתוך מריבה וכן הוא אומר (בראשית יג ז) ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט מי גרם ללוט ליפרש מן הצדיק הוי אומר מריבה וכן הוא אומר כי יהיה ריב בין אנשים, מי גרם לזה ללקות הוי אומר זו מריבה רבי שמעון אומר והצדיקו את הצדיק צדקהו כדי שלא יהא לוקה. והיה אם בן הכות הרשע, פעמים לוקה פעמים אינו לוקה.

הַרְשָׁע: וְהִגָּה אִם־בֶּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִקְהוּ לַפְּנֵי כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

(3) פרשתינו כב, ח. כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֵה לַגִּגַּי וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַגִּבַּל מִמָּנוּ:

רש"י ד"ה כי יפל הנפל. ראוי זה לפל, ואע"פ כן לא תתגלגל מיתתו על ידך, שמגלגלין נכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב (ספרי):

(1) תולדות כח, ה. וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב בְּגִלְדָּה פְדָגָה אָרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אֲחֵי רַבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעָשׂוּ:

רש"י ד"ה אם יעקב ועשו. איני יודע מה למדנו:

לקוטי שיחות חלק ה עמוד 1 שה"ג. ראה בסוף.

(2) פרשתינו כה, א-ב. כִּי־הִגָּה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנָגְשׁוּ אֶל־הַמְשַׁפֵּט וּשְׁפָטוּם וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־

פרשתינו כד, יט. כי תקצר קצירך בשדה ושכחת לעמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכה והנה אלהיך בכל מעשה ידיך:

ספרי שם. קצירך, פרט לשקצרוהו גוים מיכן אמרו נכרי שקצר את שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה רבי יהודה מחייב בשכחה שאין שכחה אלא בשעת העימור. קצירך, פרט לאחרים. קצירך, פרט להקדש כשתמצי אומר קצר הקדש ולקח ישראל פטורה קצר גוי ולקח ישראל פטורה.

סוטה מה עמוד א. ואלא "בשדה", למה לי? מיבעי ליה לרבנות שקחת קמה.

פרשתינו כד, כ-כא. כי תחבט זיתך לא תפאר אתריה לגר ליתום ולאלמנה יהיה: כי תבצר פרמך לא תעולל אתריה לגר ליתום ולאלמנה יהיה:

ספרי שם. כי תחבט זיתך, הראשונים היו חובטים זיתיהם והיו נוהגים בהם עין יפה מיכן אמרו הזית שהוא עומד על שלש שורות של שני מלבנים ושכחו אינו שכחה.

(4 פרש"י ד"ה והרשיעו את הרשע. יכול פל המתסבין בדין לוקין, תלמוד לומר — והיה אם בן הכות הרשע. פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה. ומי הוא הלוקה? למד מן הענין, "לא תחסם שור בדישו" — לאו שלא נתק לעשה (עי' ספרי; מכות י"ג):

(6 דברים א, טז. ואצנה את-שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע ביה-אחיכם ושפטתם צדק ביה-איש ובי-אחיו ובין גרו:

שופטים טז, יח. ואצנה את-שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע ביה-אחיכם ושפטתם צדק ביה-איש ובי-אחיו ובין גרו:

(7 רלב"ג כאן. והצדיקו או הצדיק והרשיעו את הרשע. מגיד שהוא מחוייב שיהיו השופטים בתכונת שיצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע בדרך שלא יטו המשפט

(8 משפטים כג, ו. לא תטה משפט אבינך בריבו:

שם פסוק ב. לא-תהיג את-רבים לרעת ולא-תענה על-רב לנטת את-רבים להטת:

רש"י לא תהיה אחרי רבים לרעת. יש במקרא זה מדרשי סכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מישב בהן על אפניו. מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דין אהד, וסוף המקרא דרשו **אחרי רבים להטת**, שאם יש שנים מסבין יומר על המזפין הטה הדין על פיהם לחובה — ובדיני נפשות הפתוב מדבר — ואמצע המקרא דרשו **לא תענה על רב** — על רב, שאין חולקין על מפלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד — לקטנים שבהם שואלין תחלה שיאמרו את דעתם — ולפי דברי רבותינו כה פתרון המקרא: **לא תהיה אחרי רבים לרעת.** לחיב מיתה בשביל דין אהד שיברבו מסבין על המזפין, ולא מענה על הרב לנטות מדבריו — ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן — **אחרי רבים להטת**, יש רבים שאמה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במסבין יותר מן המזפין; וממשמע שצאמר **לא תהיה אחרי רבים לרעת** שומע אני אבל הנה עמהם לטובה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אהד לזכות ועל פי שנים לחובה. ואנקלוס תרגם לא תתמנע מלאלקא מה דמתבעי לך (דבעינך) על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כה הוא נדרש: **לא תענה על רב לנטת**. אם ישאלוך דבר למשפט לא מענה לנטות לצד אהד ולסלק עצמה מן הריב, אלא הגי דן אותו לאמתו. ואני אומר לישבו על אפניו כפשוטו כה פתרון: **לא תהיה אחרי רבים לרעת**. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר, הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם:

שם פסוק ג. ודל לא תהדר בריבו

רש"י ד"ה לא תהדר. לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא אצננו ואכבדנו:

שופטים טז, יט. לא-תטה משפט לא תפיר פגים ולא-תקח לשחד כי השחד יעורל עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים:

פרשתינו כד, יז. לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד אלמנה:

רש"י ד"ה לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר פבר הזהר (דברים ט"ז) "לא תטה משפט", ושנה בעני לעבר עליו בשני לאוין, לפי שנקל להטות משפט עני יותר משל עשיר, לכה הזהיר ושנה עליו (ספרי):

דברים א, יז. לא-תפירו פנים במשפט פקטן בגדל תשמעון לא תגורו מפני-איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבוני אלי ושמעתיו:

שומע הו, אלא שפצנה לפתח בדיני נפשות תחלה לזכות (שם י"ז; שבועות ל"ו; סנהדרין ל"ג):

מסעי לה, כד-כה. וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמִּפְּהָה וּבֵין גְּאֹל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת-הַרְצֹחַ מִיַּד גְּאֹל הַדָּם וְהִשְׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל-עֵיר מְקַלְטוֹ אֲשֶׁר-גָּס שְׁמָה וְנָשַׁב בָּהּ עַד-מוֹת הַפֶּהָן הַגָּדֹל אֲשֶׁר-מִשְׁעָה אֹתוֹ בְּשִׁמְן הַקָּדָשׁ:

13 גו"א. סופם יהיו נגשים אל המשפט. דאם לא כן, "כי יהיה ריב" למה לי, לכתוב 'כי יגשו אנשים למשפט' (כ"ה ברא"ם). ואם תאמר, מה בכך כי יהיו נגשים למשפט, מה דבר רע יש בזה יותר מן ריב עצמו. יש לומר, דסופם יהיו נגשים למשפט, ולא יוכלו להתפשר יחד מעצמם, כי אם על ידי דין. ולימד לך בזה, כי דמי האי תגרא לבדקא דמיא, דכיון דהתחיל מעט להיות יוצא חוץ, סוף מלחלח הקרקע, עד שנעשה נחל שוטף. כך הריב גם כן, כי כאשר יתחיל מעט, סוף שיהיה גדול עד שלא תוכל להשקיט אותו, כי אם על ידי משפט:

משכיל לדוד. כי יהיה ריב אמור מעתה וכו'. לאו משום דכתיב ונגשו אל המשפט הוא דנפקא לן דאין שלום יוצא דאדרבא הגשה אל המשפט היא סבת השלום כדכתיב וגם כל העם וכו' יבא בשלום אלא רוצה לומר סופם להיות נגשים אל המשפט שיתבע זה ויביא עדים שהכהו ויחוייב הלה מלקות [אי ליכא שוה פרוטה בנזק] דסמוך ליה ונגשו וכו' והיה אם בן הכות וכו' והיינו אין שלום יוצא כלומר אף על גב דמתחלה לא היה אלא ריב דברים בעלמא סופם לבא לידי קטטה ולחבול זה בזה. ודומה לזה לק' גבי כי ינצו אנשים:

15 יתרו ית, כב-כג. וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעַם בְּכַל-עֵת וְהָיָה כָּל-הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלָיו וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפָּטוּהֶם וְהָקָל מֵעֲלִיָּה וְנִשְׂאוּ אֹתָהּ: אִם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְנִכְלַתָּ עִמָּד וְגַם כָּל-הָעַם הַזֶּה עֲלִי-מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

פרש"י ד"ה וגם כל העם הזה. אהרן נדב ונאביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך (שם):

רמב"ן כאן. פי יהיה ריב בין אנשים, על דרך קבלת רבותינו (מכות יג) שמהלקות הוא בסביבי הקליון, מה ענין לו בריב אשר בין שני האנשים, האוכל נבלה בביתו לוקה, וכן הזרע שדהו או פרמו פלאים, והבא על אסת מהנשים האסורות בלאו, וכל שאר הקליון. ועוד מה טעם והצדיקו את הצדיק. לפיכך דרשוהו בעדים זוממין (שם)

9 ספרי כאן. והצדיק, יכול כל המורשעים לוקים תלמוד לומר והיה אם בן הכות הרשע פעמים לוקה פעמים אינו לוקה ועדין איני יודע אלו הם הלוקים תלמוד לומר לא תחסום שור בדישו, מה חסימת שור מיוחדת מצות לא תעשה והרי הוא לוקה כך כל מצות לא תעשה הרי הוא לוקה או כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה יהא לוקה תלמוד לומר לא תחסום שור, מה חסימת שור מיוחדת שאין בה קום עשה והרי הוא לוקה כך כל מצות לא תעשה שאין בה קום עשה הרי הוא לוקה. רבי שמעון אומר והצדיקו את הצדיק צדקהו כדי שלא יהא לוקה. והיה אם בן הכות הרשע, פעמים לוקה פעמים אינו לוקה.

10 ספרי דבי רב. רבי שמעון אומר כו' צדקהו כו'. פירוש מהר"ס: שצריך לחפש ולבקש בזכותו כמו בדיני נפשות, דמלקות במקום מיתה עומד, ומפיק לה מדהקדים בפסוק והצדיקו לוהרשיעו, ע"כ. ולא היה צריך הרב למיזל בתר קדימה, דאי מהא לא איריית דאורחא דמילתא להתחיל בצדיק. אלא דכוליה והצדיקו את הצדיק יתירא הוא דלא הוה ליה למיכתב אלא והרשיעו את הרשע כו'. דבשלמא למאי דדרשינן ברפ"ק דמכות (ב ע"ב) למילף מיניה עדים זוממין למלקות ניחא דאצטריך למכתב הכי, דמעיקרא הרשיעו את הצדיק ואתו עדים והצדיקו את הצדיק דמעיקרא. אבל להך תנא דלא דדיש הכי, כנראה דסבירא ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, וכדפרין התם: ותיפוק ליה מלא תענה, ומשני משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה, ע"ש. אבל הך תנא נפקא ליה מלקות בעדים זוממים מלא תענה, ואייתר ליה האי והצדיקו, הילכך דריש ליה ללמד דמצוה לפתוח בזכות. ולסוגיא דהתם נראה דלהא לא אצטריך ליה, דפשיטא דמלקות במקום מיתה עומדת ודינו כדיני נפשות, הילכך יליף מיניה כדהתם.

11 סנהדרין לב עמוד א. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה

נשא ה, יט. והשביע אתה הפהו ואמר אל-האשה אם-לאי שקב איש אתה ואם-לא שטית טמאה תסת אישך הנקי ממי המרים המאורים האלה:

רש"י ד"ה והשביע אתה וגו'. ומה היא השבועה? אם לא שקב הנקי, הא אם שקב, חנקי, שמפלל לאו אתה

ב). יאמר הכתוב כי פֶּאֶשֶׁר יִהְיֶה רִיב בֵּין שְׁנֵי אָנָשִׁים וְנִגְשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וְשֹׁפְטוֹם עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים פֶּאֶשֶׁר נִצְטוּוּ, וְאֶחָד כֵּן יִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְיִרְשִׁיעוּ אֶת הַרְשָׁע וְשָׁלֵא כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן, וְיִהְיֶה אִם בֶּן הַכּוֹת הַרְשָׁע, שְׁלֵא נֹכַח לְקַיֵּם בּוֹ וְנַעֲשִׂיתָם לוֹ פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו, וְיִהְיֶה זֶה כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו וְשֶׁהוּא בֶּן גְרוּשָׁה אוֹ עֶבֶד אוֹ מְמַזְר, אוֹ שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעֵבֶר עַל אֶחָד מִן הַלְּאִוּוֹן, יִלְקָה אַרְבַּעַיִם. וַיִּתְּכֵן שֶׁיִּהְיֶה רִיב בֵּין אָנָשִׁים וְיִלְקָה בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּל בּוֹ בְּפִחוֹת מִשְׁנֵה פְרוּשָׁה, אוֹ שֶׁקָּלַל חֵבְרוֹ בְּשֵׁם, אוֹ שֶׁמְשַׁכְּן אוֹתוֹ בְּדִבְרֵים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם אֶכְל נֶפֶשׁ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, וְדַבֵּר הַכְּתוּב בַּהוֹנָה, כִּי בַעַל הָרִיב יִגְיִשְׁנוּ לְבֵית דִּין וְעַל יָדוֹ יִלְקָה. וְטַעַם הָאֲרַבְעִים כְּפִי מְדַרְשׁוֹ (תַּנְחוּמָא יֶשֶׁן בַּמְדַּבֵּר כַּח), לְפִי שֶׁעֵבֶר עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּאֲרַבְעִים יוֹם, וְגַרַם מִיָּתֵה לַעֲצֻמוֹ שֶׁנּוֹצֵר לְאֲרַבְעִים יוֹם, יִלְקָה אַרְבַּעַיִם וְיִצָּא יָדֵי עוֹנְשָׁיו. עַנְיָן הַיָּבוֹם וְסוּדוֹ וְהַתְּלִיצָה וְטַעַמָּה כְּכָר הַזְּכָרִיתִים (בְּרַאשִׁית לַח ח):

לקמן כה, יא. כִּי־יִצְוּ אָנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאֶחָיו וְנִקְרְבָה אִשְׁתׁ הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִכְּהוּ וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהִתְזַיְקָה בְּמַבְשָׁיו:

רש"י ד"ה כי יצאו אנשים. סוֹפוֹ לְבֹא לְיַדֵּי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מִיַּד מַכְהוּ, אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יָדֵי מַצּוֹת (ספרי):

שה"ג. פרשתינו כא, יא. וְרִאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ אִשְׁתׁ יַפְתָּתָאָר וְחִשְׁקַתָּ בָּהּ וְלִקְחַתָּ לָהּ לְאִשָּׁה:

רש"י ד"ה ולקחת לך לאשה. לֹא דִבְרָה תוֹרָה אֶלָּא כְּנִגְדַּי יִצָּר הָרַע, שְׁאֵם אֵין הַקָּב"ה מִתִּירָה יִשְׁאַנְהָ בְּאֶסוּר, אֶבְל אִם נִשְׁאַה סוֹפוֹ לְהִיּוֹת שׁוֹנְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר אֶחָרָיו "כִּי תִהְיֶין לְאִישׁ וְגוֹ", וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה, לְכָד נִסְמְכוּ פְרָשׁוֹת הַלְלוֹ (תַּנְחוּמָא):

שם כב, יד. וְשֵׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רַע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

רש"י ד"ה ושם לה עלילת דברים – עבירה גוררת עבירה, עבר על לא תשנא, סופו לבא לידי לשון הרע (עי' ספרי):

17) מזרחי. כי יהיה ריב סופם להיות נגשים אל המשפט. וְהוּא מַה שֶׁשֵּׁנִינוּ בַּסְּפָרִי וְכִי יִהְיֶה רִיב בֵּין אָנָשִׁים אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְיִהוּ רִיב בֵּין רוּעֵי מַקְנֵה אֲבָרִים מִי גַרַם לְלוֹט לְפָרוֹשׁ מִן הַצַּדִּיק

הוּי אוֹמֵר זֶה מְרִיבָה וְהִכִּי פִירוּשָׁא מִדְּהוּה לִיָּה לְמַכְתָּב כִּי יִגְשׁוּ אָנָשִׁים אֲשֶׁר לֵהֶם הַמִּשְׁפָּט וְכַתָּב כִּי יִהְיֶה רִיב וְנִגְשׁוּ ש"מ דה"ק אם יהיה ריב סופם שיגשו למשפט ואז והרשיעו את הרשע והפילו השופט והכהו הרי מכאן שאין שלום יוצא מתוך מריבה:

באר מים חיים ס"ק צ. דָּאֵם לֹא כֵן לֹא הוּ"ל לְמַאֲמַר רַק כִּי יִגְשׁוּ אָנָשִׁים לְמִשְׁפָּט.

18) מלבי"ם כאן. [קַנַּב] **כי יהיה ריב וגו'.** הַרְבֵּה שְׁאֵלוֹת יֵשׁ בַּפ' הַזֹּאת, א' קוּשִׁית הַמְּפָרְשִׁים עַל חו"ל שְׁפִי' שֶׁהַפְּרָשָׁה נֹאמְרָה בְּמִי שֶׁעֵבֶר עַל ל"ת שְׁבַתוֹרָה שְׁרוּבִים הֵם מֵאֲכָלוֹת אֶסוּרוֹת וְעִרְוִית וְכַדוּמָה אֵיךְ יִכּוֹנֵה בְּשֵׁם רִיב בֵּין אָנָשִׁים, וְלִמ"ד בְּעֵדִים זוֹמְמִין מְדַבֵּר וְכַגוֹן שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהוּא בֶּן גְרוּשָׁה יִקְשֶׁה ג"כ אֵיךְ יִכּוֹנֵה בְּשֵׁם רִיב בֵּין אָנָשִׁים. ב' פִּשְׁטוֹת הַכְּתוּבִים הוּא שֶׁכִּשְׁהַשּׁוֹפֵט יִבִּין שְׁאֵין דִּי לְהַרְשֵׁעַ בַּהֲעוֹנֵשׁ שֶׁקְּצָבָה הַתּוֹרָה יִכְהוּ עוֹד כְּפִי בֵּינְתוֹ עַל דְּבַר קָל עוֹנֵשׁ קָל וְעַל דְּבַר חֲמוּר עוֹנֵשׁ חֲמוּר, וַיִּבְדְּלוּ אוֹ בַּמְּסַפְרִים אוֹ בַּחֲזֻקִים, וְכֵן נִהְיָ בְּאִזְעָה שֶׁמִּלְבַּד הַחֹק הַקְּבוּעַ יִכְהוּ עוֹד הַשּׁוֹפֵט כְּפִי בֵּינְתוֹ, וְגַם חו"ל בַּסְּנֵהֲדָרִין (שֵׁם מ"ו א') אַר"א בֶּן יַעֲקֹב שֶׁמַּעֲתִי שֶׁב"ד מְכִים וְעוֹנֵשִׁים שְׁלֵא מִן הַדִּין וַאֲפִי' עוֹנֵשׁ מִיָּתֵה, וּמְדוּעָה לְמַדּוֹ רַק מִפִּי הַשְּׁמוּעָה וְלִמָּה לֹא פִירְשׁוּ הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת בְּאוֹפֵן הַזֶּה, ג' הַתּוֹרָה אֹמְרָה אַרְבַּעַיִם, וְחו"ל אִמְרוּ ל"ט, ד' מִשְׁמַע שֶׁהַשּׁוֹפֵט בַּעֲצֻמוֹ יִפִּילוּ וַיִּכְהוּ וְכֵן מִנְהַגָּם בְּאִזְעָה וְנוֹתְנִים טַעַם שְׁאֵם הַשּׁוֹפֵט בַּעֲצֻמוֹ יַעֲשֶׂה הַמִּשְׁפָּט יִתֵּן לֵב יוֹתֵר שְׁלֵא לַעֲוֹת הַמִּשְׁפָּט, ה' ע"פ הַפִּשְׁט הַזֶּה הִיר שְׁלֵא לְהוֹסִיף מְכָה רַבָּה וְחו"ל אִמְרוּ שְׁאֵם הוֹסִיף אֶף מְכָה א' חִיִּיב, וּמ"ש חו"ל מְלַמֵּד שֶׁהִרְאִישׁוֹנוֹת הֵם מְכָה רַבָּה יִקְשֶׁה אֵיךְ צוֹתֵה הַתּוֹרָה לְהַכּוֹתוֹ מְכָה שֶׁהִיא רַבָּה, ו' מַה שְׁפִי' שׁוֹנְקָלָה אַחִיךָ הוּא שֶׁנִּתְקַלַּק לְבָרְעִי, הֵלֵא הַפִּשְׁט הוּא שְׁאֵם יִכְהוּ בְּאֲכֻזְרוּת הֵלֵא הוּא נִקְלָה בְּעֵינָיו וְהֵלֵא הוּא אַחִיךָ, וְנִקְדִּים ב' הַקְּדָמוֹת, א) הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת כְּתוּבָה בּוִי"ו הַחֲבוּר וְנִגְשׁוּ, וְשֹׁפְטוֹם, וְהַצַּדִּיק וְגו', וְרַק אַרְבַּעַיִם יִכְנוּ לֹא יוֹסִיף כְּתוּב בְּלֹא וִי"ו הַחֲבוּר, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּרָשָׁה הַזֹּאת עֵיקַר כְּתִיבְתָהּ בְּשִׁבִיל אִזְהָרֵת אַרְבַּעַיִם יִכְנוּ לֹא יוֹסִיף (וְהוּא ע"ד כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה שְׁכָתוּב כּוֹלָה בּוִי"ו הַחֲבוּר עַד לֹא יוֹכַל בַּעֲלָה הָרִאשׁוֹן כַּח"ל). וְהִנֵּרָא שֶׁעַנְיָן הַמַּלְקוֹת כְּבָר הִיָּה מְסוּר בִּידֵם, וְנִרְמַז בַּפ' שֶׁפָּחָה חֲרוּפָה שְׁכָתוּב בַּהּ בְּקִרְתָּהּ תִּהְיֶה וְדַרְשׁוּ חו"ל בְּקִרְיָאָה תִּהְיֶה, וּבְמוֹשָׁר וִיסְרוּ אוֹתוֹ, רַק שְׁבָא לְהַזְהִיר אֶף שֶׁהוּא רִשָׁע וּמְצוּוֹה לְהַכּוֹתוֹ אַעֲפ"כֵּי אֵל תְּכַהוּ יוֹתֵר מִהַמְּסַפֵּר, וְהֵאֲרִיךְ הַכְּתוּב בְּאִרְיִכוּת יִתְרָה לְלַמּוֹד מִזֶּה כֵּל פְּרָטִי דִּינֵי הַמַּלְקוֹת כַּאֲשֶׁר יֵת'. וְעַל פִּי זֶה יוֹתֵר הַשְּׁאֵלָה הַב' שְׁאֵם כְּדַבְּרֵי

יצא דבר ואז תיכף וקמת ועלית אל המקום, וכן כאשר יראו שאחד מישראל רוצה לעבור על אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה יאמרו לו שהתורה צותה שלא לעשות, וכשיראו שלא ישמע להם יתרו בו ויאמרו לו שיספרו לב"ד ויקבל עונשו, ובזמן שהיה הכח בשופטי ישראל ידע החוטא שיענש ולמה עשה זאת? וזה רחוק מן השכל שבשביל הנאה קלה יקבל עליו עונש המלקות, אלא שכך היה הדבר שהחוטא השיב להם ידעתי שאתם עושים דברים חמורים מזה, ואם יברר הדבר נמצא שהם פסולי עדות ואז אף אם יודה לב"ד על מעשה הרשע לא יענש מפני שהעדים הם פסולי עדות, נמצא שהיה ריב ביניהם הם אמרו שלא יעשה האיסור והוא השיב שהם עושים איסורים חמורים מזה, ובמושב הב"ד יתחזק יותר הריב הם אומרים עליו שהוא רשע שעשה כך וכך והוא יאמר שרשעתם יותר גדולה, וכן הדבר בעדים זוממים שהמה באים לב"ד ומעידים על א' בפניו שעשה מעשה שענשו מיתה או מלקות והתרו בו והוא אומר ששקר יאמרו וי"ל עדים שיזימו אותן, ונהיה הריב בפני הב"ד שהם יאמרו עליו שהוא רשע והוא יאמר שהם רשעים, ומובן הדבר שמן הסתם מלבד הריב שנעשה עתה בפני הב"ד יש ביניהם ריב כבר, דאל"כ מה הנאה להן שימיתוהו או שילקוהו הב"ד, ואף אם עדותן בדבר שבממון נקרא ג"כ מריבה דמובן הדבר שעשו מפני מריבה, או שקבלו שכר והרוצה להוציא ממון ע"י עדי שקר וגם המעידים שקר בעד בצע כסף יצא מגדר דבר שהוראתו ענין מה, ובא לגדר מריבה, ויתפרש שם בשופטים, ועמדו שני האנשים אשר להם הריב, האיש האחד הוא העד חמס האמור לעיל (אף שאין ע"א נעשה זומם עד שיזומו כולם אבל כ"מ שנא' עד הוא שנים) והאיש השני הוא האיש אשר ענו בו סרה, מפני שהעדים שיזימו צריכים להעיד בפני הנזמים, והאיש שדברו בו סרה הוא המביאם.

19 יתרו יח, טז. קִיִּי־הִלָּה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־תִּשְׁתֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרָתִיו:

שם יט. עָתָה שָׁמַע בְּקִלְי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִנֵּה אֲתָה לְעַם מֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֲתָה אֶת־הַדְּבָרִים אֵלֶי הָאֱלֹהִים:

רש"י ד"ה את הדברים. דְּבָרֵי רִיבֹתָם:

שם כב. וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכִלְעֵת וְהָיָה כְּלִי־הַדְּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלָי וְכִלְי־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּ־הֶם וְהִקְלִ מְעַלְיָי וְנִשְׁאַוּ אִתָּךְ:

הפשטנים הלא המלקות בעצמם הם חדוש יותר מאזהרת ההוספה, וגם כאשר נפרש שכדי רשעתו פי' שיהיה די לפי רשעתו, הלא די בעונש שקצבה התורה לכל דבר, ובפרט שלשון די במקום שלא נאמר והותר פי' בצמצום לא פחות ולא יותר, ומי זה יכול להגביל בצמצום העונש על העובר א' ממצות ה', והלא כתיב (משלי ה' ו') ארח חיים פן תפלוס נעו מעגלותיה לא תדע (ומ"ש חז"ל שב"ד מכים ועונשים שלא מן הדין בפ"א אמרו שם שלא מפני שהיה ראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך שהוא רק למגדר מלתא לפי רשעת הדור ולא לפי רשעת העושה), ב' הדברים שבין אדם לחברו יקרא דבר שמוכנו ענין מה, כמ"ש כי יהיה להם דבר (שמות יח טז), יבא דבר שניהם (שם כב ח'), מי בעל דברים יגש אליהם (שם כד יד), יקום דבר (דברים יט טו), ולא יכונה בשם ריב כי הדבר יובא לפני השופטים ויוציאו לאור הדבר כמ"ש וכל העם על מקומו יבא בשלום (שמות יח כג), ואף אם יקרה שלא יצא המשפט לאמתו כגון אם לזה בלא עדים או שהלוה שלם ושכח מליקח השטר, עכ"ז העוות נעשה רק ע"י מעשה שלא כהוגן, וריב הוראתו ויכוחי דברים כשיתוכחו ועי"ז יצא דבר עוות, ונפרט איזה מהם. ויהי ריב בין רועי מקנה אברם (בראשית יג ז') שלפי ד' חז"ל וגם לפי הפשט שרועי מקנה אברם מיחו ברועי לוט מלרעות בשדות אחרים מפני שהוא גזל ורועי לוט אמרו שלא יחושו לגזל והגיע דבריהם לאברם ולוט ומיחה ג"כ אברם בלוט ולוט אמר שלא יחוש לגזל וכאשר ראה אברם שלוט לא יחוש לגזל מיד א"ל התפרד מעלי, וע"י הויכוח נתפרד לוט מאברם ומקדושתו, וכן ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק (בראשית כו כ') שע"י הויכוח יצא שהתעשקו עמו, וכן וירב העם עם משה (במדבר כ' ג') ע"י הויכוח שאמרו למה העליתנו ומשה אמר שמעו נא המורים ידוע מה שיצא. וביותר תראה בפ' שופטים (דברים יט טו) ע"פ שנים או שלשה עדים יקום דבר קרא הענין שהעידו בשם "דבר" ואח"כ גבי כי יקום עד חמס כתיב (שם יז) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב, וקרא עתה הענין בשם "ריב", מפני שעדים זוממין נעשה רק ע"י ויכוחי דברים כאשר יתבאר, וגבי זקן ממרא אמר בתחלה כי יפלא ממך "דבר" למשפט (דברים יז ח') ואח"כ דברי "ריבות" בשעריך. מפני שבעת הספק קודם שעמדו למנין אין זה ריב כלל, אבל כשסנהדרי קטנה עמדו למנין והוסכמו ע"פ רוב דעות לדעה א' רק שזקן זה המרה בהם, זאת יקרא ריב, וזשה"כ דברי ריבות בשעריך, פי' שבשעריך במושב הסנהדרין יהיה דברי ריבות שמזה

שם כו. וּשְׁפוּטוּ אֶת־הָעַם בְּכַל־עֵצָה אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וּבִיאוּן אֶל־מִשְׁחָה וְכַל־הַדָּבָר הַקָּשֶׁן יִשְׁפוּטוּ הֵם:

(20 משפטים כד, יד. וְאֶל־הַזְּמָנִים אָמַר שְׂבוּ־לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהָיָה אֲהָרֹן וְחֹהַל עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:

רש"י ד"ה מי בעל דברים. מי שיש לו דין:

(21 משפטים כג, ב-ג. לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרֵעֶה וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֹב לְנֶטֶת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: וְדָל לֹא תִהְיֶה בְּרִיבֹ:

שם ו. לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט אֲבִינָה בְּרִיבֹ:

שופטים יז, ת. כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בְּיֹדֶיךָ וּלְדָם בְּיֹדֶיךָ לָדוּן וּבִין גֹּעַל לְגֹעַל דְּבָרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיהָ וְקָמַת וְעָלִיתְ אֶל־הַמִּלּוּם אֲשֶׁר יִבְתֵּר יְהוָה אֱלֹהֶיהָ בּוֹ:

שם יט, יז. וְעָמְדוּ שְׁגִי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הַרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכְּהֹנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בֵּימֵינוּ הֵהֱמָ:

שם כא, ה. וְנִגְשׂוּ הַכְּהֹנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כֹּס בְּחֹר יְהוָה אֱלֹהֶיהָ לְשָׂרְתוּ וּלְבַרְרָה בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כַל־רִיב וְכַל־גֹּעַל:

(22 לך לך יג, ז-יב. וַיְהִי־רִיב בֵּין רַעֲי מִקְּהֵל־אֲבָרָם וּבֵין רַעֲי מִקְּהֵל־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אֲזַ יֵשֵׁב בְּאֶרֶץ: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־לוֹט אֶל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וּבֵין רַעֲי וּבֵין רַעֲיָה כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחֲנוּ: הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לִפְנֵיךָ הַפְּרָד נָא מַעֲלֵי אִם־הַשְּׂמָאל וְאִם־הַיְמִין וְאִם־מֵאֵילָה: וַיִּשְׂאֵל־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־כָּל־כַּפְּר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי וּשְׂחַת יְהוָה אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עַמֹּרָה כַּגֹּיִתִּיהָ כַּאֲרֵץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ צָעַר: וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֶת כַּל־כַּפְּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקְּדָם וַיַּפְּרֹדוּ אִישׁ מַעַל אַחֲיוֹ: אֲבָרָם יֵשֵׁב בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן וְלוֹט יֵשֵׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיִּנְהַל עַד־סֹדָם:

(23 תולדות כו, כ. וַיְרִיבוּ רַעֲי גֵרֵר עִם־רַעֲי יִצְחָק לֹאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:

(24 משפטים כא, יח. וְכִי־יִרְיֶב אֲנָשִׁים וְהָפָה־אִישׁ אֶת־רַעֲיוֹ בַּאֲבֹנוֹ אוֹ בַּאֲגֵרֹף וְלֹא יְמוּת וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב:

(25 תולדות שם כא-כב. וַיִּחַפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרֵת וַיְרִיבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטָּה: וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם וַיִּחַפֵּר בְּאֵר אַחֲרֵת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וַיַּפְּרִינוּ בְּאֶרֶץ:

ויצא לא, לו. וַיִּסַּח לִי־עֲקֹב וַיִּרְבַּ בְּלָבוֹן וַיַּעַזְבֵנוּ וַיִּנְאָמֶר לְלָבוֹן מִה־פִּשְׁעֵי מִה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי:

בשלה יז, ב. וַיִּרְבַּ הָעַם עִם־מִשְׁחָה וַיֹּאמְרוּ תַנּוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מִשְׁחָה מִה־תְּרִיבוֹן עִמָּדֵי מִה־תַּנְסוּן אֶת־יְהוָה:

שם ז. וַיִּקְרָא שֵׁם הַמִּלּוּם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיבֹ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֹאמֹר הֲגִשׁ יְהוָה בְּקַרְבְּנוֹ אִם־אֵין:

(26 ת"א, ארי יזי דין בין גבריא ויתקרבון לדינא וַיִּדְוַנְנוּ וַיִּזְכְּנוּ יְת וַפָּאָה וַיִּסְיָבוּן יְת חֲיָבָא:

תיב"ע, ארום יזי תיגרא בין תרין גויבריא ויתקרבון לנת דִּינָא וַיִּדְוַנְנוּ וַיִּתְהוּן וַיִּכְרְעוּ וַיִּזְכְּוּתָא יְת וַפָּאָה וְלַחֲוָבָא יְת חֲיָבָא:

(27 ת"א משפטים כג, ב-ג. לֹא תְהִי בְּמַר סְגִיאוֹן לְאֲבָאָשָׁא וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאֲלָפָא מֵא דְבַעֲיָנָה עַל דִּינָא בְּמַר סְגִיאוֹ שְׁלָם דִּינָא: וְעַל מִסְפִּינָא לֹא תִרְחַם בְּדִינָה:

ת"א שם ו. לֹא תַצְלִי דִין מִסְפִּינָה בְּדִינָה:

ת"א שופטים יז, ת. אַרְיִ יִתְכַסִּי מִנָּה פִתְגָמָא לִדִּינָא בֵּין דְּמָא לְדְמָא בֵּין דִּינָא לִדִּינָא וּבֵין מְכַמֵּשׁ סְגִירוֹ לְמְכַמֵּשׁ סְגִירוֹ פִתְגָמֵי פִלְגָתָא דִּינָא בְּקַרְנֵיהָ וְתַקּוּם וְתַסְק לֹא־תִרְא דִּי יִתְרַעֲי יְי אֱלֹהֶיהָ בֵּיהָ:

שם יט, יז. וַיִּקּוּמוּן תְּרִין גְּבָרִין דִּי לְהוֹן דִּינָא קְדָם יְי קְדָם קְהֵנָא וְדִינָא דִּי יְהוֹן בְּיוֹמֵי הָאֲנוּן:

שם כא, ה. וַיִּתְקַרְבוּן קְהֵנָא בְּנֵי לֵוִי אַרְיִ בְּהוֹן יִתְרַעֲי יְי אֱלֹהֶיהָ לְשִׁמְשׁוּמִיָּה וּלְבְּרָכָא בְּשִׁמָּא דִּי וְעַל מִימְרֵהוֹן יְהִי כָּל דִּין וְכָל מְכַמֵּשׁ סְגִירוֹ:

(28 לך לך יג, ז. וְהָיָה מִצּוֹתָא בֵּין רַעֲי בְּעִירִיהָ דְּאֲבָרָם וּבֵין רַעֲי בְּעִירִיהָ דְּלוֹט וּכְנַעֲנָאָה וּפְרֹזָאָה בְּכֹן יְתִיב בְּאֶרֶץ:

תולדות כו, כ. וַנְּצֹו רַעֲוֹתָא דְּגֵרֵר עִם רַעֲוֹתָא דִּיִּצְחָק לְמִימַר דִּי לָנָא מֵיָא וּקְרָא שְׁמָא דְּבִירָא עֶסְקָא אַרְי אַתְעַסִּיקוּ עִמִּיהָ:

משפטים כא, יח. וַאֲרִי יִנְצוּן גְּבָרִין וַיִּמְחִי גְבַר יְת חֲבָרָה בְּאֲבָנָא אוֹ בְּכַרְמִינָא וְלֹא יְמוּת וַיִּפּוֹל לְבוּטְלוֹן:

לך לך שם פסוק ח. ואמר אברהם ללוט לא כען תהי מצותא בינא ובינך ובין רענתי ובין רענתך ארי גוברין אחין אנחנו:

תולדות שם כא-כב. ונקרו בירא אהרי ונצו אף עלה וקרא שמה שטנה: ואסתלק מתמן ונכפר בירא אהרי ולא נצו עלה וקרא שמה רחבות ואמר ארי כען אפתי יי לנא וניפוש (נ"א ויפושנא) בארעא:

ויצא לא, לו. ותקרי ליעקב ונצא עם לכן ואתיב יעקב ואמר ללכן מה חובי מה סורחני ארי רדפתא בתרי:

בשלח יז, ב. ונצא עמא עם משה ואמרו הבו לנא מנא ונשתי ואמר להון משה מה אתון נצו עמי מה מנסון אתון קדם יי:

שם ז. וקרא שמה דאתרא נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל ועל דנסיאו קדם יי למימר האית שכינתא דיי בינא אמ לא:

29 יתרו יח, טז. כיינהה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו:

ת"א. פד הני להון דינא אמן לנתי ודאינא בין גברא ובין חברה ומהודענא להון ית קנמא דיי וית אורייתא:

משפטים כד, יד. ואלה הדקמים אמר שבוילגנו כנה עד אשר-נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מיבעל דברים יגש אליכם:

ת"א. ולסביא אמר אוריכו לנא הכא עד דנתוב לנתכון והא אהרן וחור עמכון מן דאית לה דינא ונתקרב לקדמיהון:

ספרי כאן. כי יהיה ריב בין אנשים, אין שלום יוצא מתוך מריבה וכן הוא אומר (בראשית יג ז) ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט מי גרם ללוט ליפרש מן הצדיק הוי אומר מריבה וכן הוא אומר כי יהיה ריב בין אנשים, מי גרם לזה ללקות הוי אומר זו מריבה.

לקמן כה, יא. כיינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבא אשת האחד להציל את-אישו מיד מכהו ושלחה ידה והסזיקה במבשיו:

רש"י ד"ה כי ינצו אנשים. סופו לבא לידי מכות, כמו שנקמר מיד מכהו, אין שלום יוצא מתוך ידי מצות (ספרי):

משכיל לדוד. כי ינצו וכו' סופן לבא וכו' עמ"ש לעיל בפי כי יהיה ריב וכו' ואם תאמר השתא תרתי למה לי וי"ל דחד בדרא דמונא וחד במילי בעלמא כגון מחמת לה"ר וכדומה:

32 לך לך שם ח. ויאמר אברהם אל-לוט אל-נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך כיינצו אנשים אחים אנחנו:

אנשים אחים. קרובים, ומדרש אגדה דומין בקלסתר פנים:

33 פרש"י כאן ד"ה והרשיעו את הרשע. יכול כל המתחייבין בדין לוקין, תלמוד לומר — והיה אם בן הכות הרשע. פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה. ומי הוא הלוקה? למד מן הענין, "לא תחסם שור בדישו" — לא ישלא נתק לעשה (עי' ספרי; מכות י"ג):

34 אבות פרק א משנה ח. יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר, אל תעש עצמך כעורכי הדנין. וכשיהיו בעלי דינין עומדים לפניך, יהיו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניך, יהיו בעיניך כזכאין, כשקבלו עליהם את הדין:

35 שמות ב, יג. ויצא ביום השני והנה שני-אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעד:

רש"י ד"ה רעד. רשע פמותך (תנחומא):

37 יתרו יח, כא. ואתה תחנה מכל-העם אנשי-חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת:

רש"י ד"ה שנאי בצע. ששונאין את ממונם בדין, כשהיא דאמרינו: כל דינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דינא הוא (כבא בתרא נ"ח):

38 אבות פרק ה משנה יז. כל מחלקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים, זו מחלקת הלל ושמיא. ושאינה לשם שמים, זו מחלקת קרח וכל עדתו:

בראשית

אבער אויך „ענינים מופלאים“* פון די אַנדערע חלקי התורה, אפילו* אויך „רזין דאורייתא“, וכידוע: דער וואָרט פון אַלטן רבין, אַז „פירש״י אויף חומש איז יינה של תורה“.

נאָר בכדי צו קענען דערגרונטעווען זיך צו די „ענינים מופלאים“ און „יינה של תורה“ וואָס אין פירש״י, מוז מען פריער דורכלערנען און פאַרשטיין דעם פירוש הפשוט. ווייל אויך זיי, די ענינים מופלאים און יינה של תורה, האָט רש״י אַריינגעשטעלט אין דעם פירוש לויט „פשוטו של מקרא“*.

אר ענין מסויים בגמרא — ומ״מ בפירושו עה״ת אומר „ואיני יודע“ (לדוגמא: שמות כב, כת. וראה פירושו בתמורה ד, א ד״ה זו תרומה), ומובן ג״כ ע״פ הנ״ל.

2* של״ה במס׳ שבועות שלו (קפא, א).
3 הלשון „אפילו“ הוא, לפי שחלק הסוד בתורה הוא חלק הכי (רחוק ו) געלה מדרך הפשט (ראה לקמן סי״ג), אבל לאיך גיסא, ממאמר אדה״ז ש״פירש״י אויף חומש איז יינה של תורה — אף שאני לא באתי אלא לפשוטו — מוכח שישנה שייכות מיוחדת ביניהם.

כי כמו שבועולמות, עולם האצילות הגרמו בתיבת „אף“ נסמך ל„עשיתיו“ דוקא (ראה לקו״ת בלק סט, סע״ג), כן גם בדי חלקי התורה פרד״ס שהם כנגד די העולמות, חלק הסוד שבתורה — אצילות — שייך לחלק הפשט — עשי (ראה לקו״ת ויקרא ה, ד) שמביא שם הענין ד„אף עשיתיו“ לענין השייכות דפנימיות התורה למקרא). ולהעיר מסדר הבנים בהגש״פ — שג״ז כנגד אבי״ע: חכם רשע כו׳ (משיחת ש״פ גח תשכ״ה — נדפס לקמן ע׳ 279).

4 היום יום ע׳ כד. וראה בארוכה אמ״ב שער הק״ש ספנ״ג ואילך, ש״יינה של תורה“ הוא רזין דאורייתא. עיי״ש.

5 וגם זה נרמז בהלשון „יינה של תורה“. כי כמו שהיין כמוס תחלה בענביו, וכל מה שמתעב יותר בענביו הוא הולך

א. שוין גערעדט פיל מאַל, אַז דער פירוש פון רש״י על התורה, הגם אַז ער קומט צו מפרש זיין פשוטו של מקרא — ווי רש״י אַליין איז מדגיש כמה וכמה פעמים און גלייך אין די ערשטע סדרה¹: „ואני לא באתי אלא לפשוטו“² — אַנטהאַלט ער

1 ג, ת. שם, כד (וראה שם, כב, ד, ח. ו, ג). ויתירה מזו: גם כש„אין המקרא אומר אלא דרשוני“ (כי הפשט אינו מיושב בהמקרא), משתדל רש״י לפרשו גם כפשוטו (רש״י ריש פרשתנו (וראה משכיל לדוד שם). לקמן א, ד. ועוד).

2 ומה שמסיים שם (ג, ח) „ולאגדה כו״“ (וכן מה שמביא כו״כ פעמים בפירושו „מדרשו“ וכיו״ב) — בהכרח לומר (ע״פ הודעת רש״י עצמו כמצויין בהערה הקודמת) שכל המובא בפירושו עה״ת צ״ל ע״ד פשוטו של מקרא (אלא שבפשט גופא ישנם חילוקי דרגות).

ועפ״ז מובנת התמי גדולה, שבכ״מ אומר רש״י „לא ידעתי“ וכיו״ב*, אף שישנם שם מדרשי רז״ל**, וא״כ הול״ל: ומדרשו, ורז״ל אמרו, בזה אנו צריכים לדברי אגדה (כבפרשתנו א, ד) — אלא שבמקומות אלה דרז״ל אינם ע״ד הפשט כלל וכלל — ולכן אין רש״י מביאם.

יתירה מזו: גם כאשר רש״י עצמו מב״

* רושמי רשימות מציינים לפרש״י (עה״ת): בראשית לה, יג. שמות כה, כט. כו, כד. כז, י. ויקרא ח, יא. י, טו. יג, ד. במדבר כא, יא. כו, יג. כז, טז. דברים לג, כד. ועוד סוג מיוחד שרש״י כותב „לא ידעתי כו׳ ד״א כו״“ ומפרש — או כיו״ב. והם: בראשית ל, יא. לב, טו. מג, יא. שמות כד, יג. כה, כא. כז, יט. כח, ד. ויקרא יד, יד. דברים יח, ב.

** לדוגמא ויקרא כז, ג. וראה תו״כ שם וערכין ד, ב. וע״פ הנ״ל סרה קושיית המפרשים שם. וראה ג״כ פרש״י תולדות כה, ה. ורמב״ן שם. ועוד.